

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA DI SẢN VĂN HÓA**

NGUYỄN THỊ CẢI

**TÌM HIỂU DI TÍCH CHÙA ĐỒNG BỤT
(XÃ NGỌC LIỆP, HUYỆN QUỐC OAI, THÀNH PHỐ HÀ NỘI)**

**KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
NGÀNH BẢO TÀNG HỌC
Mã số: 52 32 03 05**

Người hướng dẫn khoa học: TS. NGUYỄN THỊ MINH LÝ

HÀ NỘI - 2014

MỤC LỤC

	Trang
MỤC LỤC	1
LỜI CẢM ƠN	3
MỞ ĐẦU	4
Chương 1. CHÙA ĐỒNG BỤT TRONG DIỄN TRÌNH LỊCH SỬ	9
1.1. Tổng quan về xã Ngọc Liệp	9
1.1.1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên	9
1.1.2. Lịch sử thay đổi địa giới và tên gọi của xã Ngọc Liệp	11
1.1.3. Đặc điểm cư dân	13
1.1.4. Đặc điểm kinh tế	14
1.1.5. Đặc điểm về lịch sử văn hóa	18
1.2. Lịch sử hình thành và quá trình tồn tại của chùa Đồng Bụt	24
1.2.1. Lịch sử hình thành và tồn tại của di tích chùa Đồng Bụt	24
1.2.2. Chùa Đồng Bụt trong hệ thống các di tích thờ thánh Từ Đạo Hạnh ở Thành phố Hà Nội	26
1.3. Lễ hội chùa Đồng Bụt	31
1.3.1. Thời gian và lịch lễ hội	31
1.3.2. Công việc chuẩn bị	32
1.3.3. Diễn trình lễ hội	34
Chương 2. GIÁ TRỊ KIẾN TRÚC, NGHỆ THUẬT CHÙA ĐỒNG BỤT	37
2.1. Giá trị kiến trúc	37
2.1.1. Không gian cảnh quan	37
2.1.2. Bố cục mặt bằng tổng thể	39
2.1.3. Kết cấu kiến trúc	40
2.2. Giá trị nghệ thuật	45

2.2.1. Trang trí trên kiến trúc	45
2.2.2. Các di vật tiêu biểu	48
2.3. Nghệ thuật điêu khắc tượng thờ	53
2.3.1. Tượng thờ ở Thượng điện	53
2.3.2. Tượng thờ ở Tiền đường	67
2.3.3. Tượng thờ ở Cung Thánh	71
2.3.4. Tượng ở nhà Mẫu	72
2.3.5. Tượng ở nhà Tổ	73
2.3.6. Tượng thờ ở các đơn nguyên khác	73
Chương 3. BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ DI TÍCH CHÙA ĐỒNG BỤT TRONG GIAI ĐOẠN HIỆN NAY	75
3.1. Thực trạng di tích và di vật	75
3.1.1. Thực trạng di tích	75
3.1.2. Thực trạng di vật	76
3.2. Một số giải pháp nhằm bảo tồn di tích chùa Đồng Bụt	78
3.2.1. Cơ sở pháp lý cho việc bảo tồn	78
3.2.2. Các nguyên tắc bảo quản, tu bổ và phục hồi di tích	80
3.2.3. Giải pháp bảo tồn	81
3.3. Vấn đề tôn tạo di tích	89
3.4. Giải pháp phát huy	90
3.5. Vai trò của ngôi chùa Đồng Bụt trong đời sống của cộng đồng cư dân nơi đây	94
KẾT LUẬN	96
TÀI LIỆU THAM KHẢO	98
PHỤ LỤC	101

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành Khóa luận tốt nghiệp đại học, ngành bảo tàng học với đề tài: “**TÌM HIỂU GIÁ TRỊ CHÙA ĐỒNG BỤT (thôn Đồng Bụt, xã Ngọc Liệp, huyện Quốc Oai, Tp Hà Nội)**”, ngoài vốn kiến thức hiểu biết trên thực tế cũng như sự cố gắng của bản thân, em còn nhận được sự giúp đỡ chỉ bảo tận tình của giảng viên hướng dẫn khoa học: TS. Nguyễn Thị Minh Lý, cùng các thầy cô trong khoa Di sản Văn hóa.

Trong quá trình khảo sát thực tế, em cũng nhận được sự giúp đỡ của cán bộ chuyên trách của Phòng Văn hóa - Thông tin huyện Quốc Oai, tiểu Ban quản lý di tích thôn và sư thầy trụ trì tại chùa Đồng Bụt đã tạo mọi điều kiện thuận lợi, cung cấp tài liệu để em có thể hoàn thành bài nghiên cứu khoa học này.

Qua bài khóa luận này, em xin gửi lời cảm ơn chân thành và sâu sắc tới cô Nguyễn Thị Minh Lý cùng các thầy cô trong khoa Di sản Văn hóa và các cơ quan ban ngành nơi di tích tồn tại đã tạo điều kiện giúp đỡ em trong thời gian qua.

Mặc dù bản thân em đã hết sức cố gắng để hoàn thành tốt bài khóa luận này nhưng do trình độ lý luận và cơ sở thực tiễn của em còn hạn chế, nên kính mong nhận được sự đóng góp ý kiến của các nhà nghiên cứu, thầy cô và các bạn để em có thể hoàn thiện kiến thức hơn trong thời gian tới.

Xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, ngày 31 tháng 05 năm 2014

Tác giả khóa luận

Sinh viên Nguyễn Thị Cải

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Trên chặng đường phát triển của lịch sử dân tộc, các thế hệ đi trước đã để lại cho đời sau một kho tàng di sản văn hóa phong phú, đa dạng trong đó có hệ thống di tích lịch sử văn hóa.

Di tích lịch sử văn hóa không chỉ là các địa điểm, các công trình mà còn bao gồm cả các đồ vật, di vật có liên quan đến các nhân vật, sự kiện lịch sử, các hoạt động văn hóa xã hội thuộc về cá nhân hay cộng đồng cư dân trên một địa bàn cụ thể. Chúng là nơi kết tinh, lưu giữ các giá trị lịch sử, huyền thoại của mảnh đất và con người nơi nó sinh ra và tồn tại. Cố GS Trần Văn Giàu đã nói rằng: “Theo quy luật của thời gian, quá khứ sẽ được chắt lọc và kết tinh thành những giá trị vĩnh cửu”. Do vậy, di tích lịch sử văn hóa là nơi tôn vinh những giá trị văn hóa của quá khứ được các thế hệ cha ông xây dựng, gìn giữ và trao truyền cho các thế hệ sau, là tấm gương phản chiếu lịch sử dân tộc. Theo dòng chảy thời gian, các di tích lịch sử văn hóa ngày càng kết tinh được những giá trị đặc sắc trở thành kho tàng di sản văn hóa đặc biệt quý giá của mỗi dân tộc.

Trong số các di tích lịch sử văn hóa, di tích kiến trúc nghệ thuật chiếm một số lượng đáng kể, đặc biệt là kiến trúc chùa - Một loại hình di tích không thể thiếu trong đời sống tâm linh của người Việt.

Tuy nhiên hiện nay do nhiều nguyên nhân khác nhau nên một bộ phận không nhỏ các di tích đang ngày càng xuống cấp, hư hỏng gây ảnh hưởng trực tiếp đến bản sắc văn hóa dân tộc. Do đó, việc tìm hiểu nghiên cứu để đưa ra các giải pháp bảo tồn phát huy giá trị của di tích luôn là vấn đề cấp thiết đặt ra.

Trên vùng đất xứ Đoài xưa, chùa Đồng Bụt (có tên chữ là Thiên Sư tự) là một di tích kiến trúc nghệ thuật quan trọng của xã Ngọc Liệp, huyện Quốc Oai và của thành phố Hà Nội. Đây là ngôi chùa cổ có niên đại sớm của địa phương, là một công trình kiến trúc Phật giáo được xây dựng từ thời Trần.

Chùa hiện còn lưu giữ được kiểu dáng kiến trúc cổ mang phong cách nghệ thuật độc đáo. Với trí sáng tạo phong phú, các nghệ nhân dân gian đã tạo nên ngôi chùa này mà cho đến ngày nay vẫn là niềm tự hào của mỗi người dân làng Đồng Bụt.

Hiện nay do nhiều nguyên nhân khách quan và chủ quan nên việc đi sâu nghiên cứu chùa Đồng Bụt một cách cụ thể, chi tiết và hệ thống vẫn chưa được quan tâm sâu sắc. Xuất phát từ sự say mê tìm hiểu các di tích lịch sử văn hóa, di sản văn hóa của địa phương và mong muốn được tìm hiểu toàn diện và đầy đủ hơn về ngôi chùa này, nên em quyết định chọn đề tài **“Tìm hiểu di tích chùa Đồng Bụt (thôn Đồng Bụt, xã Ngọc Liệp, huyện Quốc Oai, Tp.Hà Nội)”** làm khoá luận tốt nghiệp Đại học, ngành Bảo tàng học, khóa học 2010 - 2014 tại Trường Đại học Văn hóa Hà Nội.

2. Tổng quan tình hình nghiên cứu

Ngôi chùa là một hình ảnh quen thuộc trong bức tranh về làng quê Việt Nam xưa và nay, nó có ảnh hưởng không nhỏ trong đời sống tâm linh của con người. Bởi vậy, ngôi chùa Việt nói chung và chùa Đồng Bụt nói riêng từ lâu đã là đối tượng được một số nhà nghiên cứu quan tâm dưới nhiều góc độ khác nhau, cụ thể như sau:

Cuốn “Di tích Hà Tây” [24,tr.459-461] do Sở Văn hóa - Thông tin Hà Tây (cũ) chủ biên, đây là công trình nghiên cứu khá công phu, có tính hệ thống về những di tích tiêu biểu của tỉnh Hà Tây (cũ). Cuốn sách đã viết về hệ thống di tích huyện Quốc Oai từ trang 448 đến trang 489, trong đó cuốn sách có dành 03 trang (từ trang 459 đến trang 461) để giới thiệu khái quát về di tích chùa Đồng Bụt về các mặt: Niên đại, nhân vật phụng thờ, đặc điểm kiến trúc, những nét tiêu biểu về lễ hội. Xác định rằng, đây là một ngôi chùa có nhiều dấu hiệu quan tâm của các nhà nghiên cứu lịch sử văn hóa.

Cuốn “Lý lịch khoa học di tích chùa Đồng Bụt” [23,tr.1-10] do Sở Văn hóa - Thông tin Hà Tây (cũ) thực hiện. Đây là tài liệu có tính khoa học, bước đầu đánh giá trị của di tích chùa Đồng Bụt về: đường đến di tích, lịch sử hình

thành, nguồn gốc và tên gọi, giá trị kiến trúc, tư liệu Hán Nôm, các di vật cổ vật, ... để phục vụ cho công tác xếp hạng di tích và bảo tồn. Tuy nhiên, đây là nguồn tư liệu quý, có giá trị khoa học làm tiền đề cho những công trình nghiên cứu sâu và toàn diện hơn.

Cuốn “Lễ hội Việt Nam” [31, tr.574-577], tác giả Lê Trung Vũ - Lê Hồng Lý đồng chủ biên, khi viết về các lễ hội của Hà Tây (cũ) có ghi chép về lễ hội chùa Đồng Bụt từ trang 574 đến trang 577 với các thông tin như: Tên di tích, nhân vật phụng, ngày tổ chức lễ hội, lễ rước, trò chơi trò diễn...

Cuốn “Lịch sử cách mạng của Đảng bộ và nhân dân xã Ngọc Liệp” [12, tr.7-11] xuất bản năm 2013, trong phần giới thiệu truyền thống văn hoá, có nói đến chùa Đồng Bụt một trong những công trình kiến trúc tiêu biểu và danh thắng nổi tiếng của địa phương.

Nhìn chung, những tập hợp và phân tích bước đầu cho thấy cho đến nay chùa Đồng Bụt đã được nhiều tác giả quan tâm nghiên cứu ở những khía cạnh khác nhau. Do đó, việc nghiên cứu sâu rộng về các giá trị của di tích là vấn đề đặt ra hiện nay. Trên cơ sở những nghiên cứu đã có của các tác giả đi trước, tác giả khóa luận sẽ tham khảo và coi đó là ý kiến gợi mở quý báu để tiếp tục triển khai nghiên cứu trong đề tài khóa luận của mình.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu: Khóa luận tập trung nghiên cứu giá trị di tích chùa Đồng Bụt (thôn Đồng Bụt, xã Ngọc Liệp, huyện Quốc Oai, Tp Hà Nội).

3.2. Phạm vi nghiên cứu

3.2.1. Phạm vi không gian nghiên cứu: Nghiên cứu không gian văn hóa của thôn Đồng Bụt, xã Ngọc Liệp, huyện Quốc Oai, Tp Hà Nội - nơi tồn tại của ngôi chùa.

3.2.2. Phạm vi thời gian nghiên cứu: Nghiên cứu giá trị hiện tồn của di tích chùa Đồng Bụt và các thông tin giá trị của di tích được lưu giữ trong quá khứ.

4. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu

4.1. Mục đích nghiên cứu

Tìm hiểu về giá trị kiến trúc - nghệ thuật, di vật tiêu biểu và lễ hội của di tích chùa Đồng Bụt (thôn Đồng Bụt, xã Ngọc Liệp, huyện Quốc Oai, Tp Hà Nội).

Trên cơ sở các giá trị đó, đề xuất các giải pháp phát huy giá trị của ngôi chùa đối với cuộc sống văn hóa của nhân dân trong vùng.

4.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Tập hợp và phân tích những công trình, tài liệu nghiên cứu đi trước của các tác giả.

- Nghiên cứu tổng quan về vùng đất, con người xã Ngọc Liệp từ đó làm cơ sở nghiên cứu di tích chùa Đồng Bụt.

- Căn cứ vào các tài liệu biên chép để xác định niên đại xây dựng và những lần trùng tu, sửa chữa của ngôi chùa.

- Nghiên cứu giá trị kiến trúc - nghệ thuật, di vật, cổ vật, lễ hội của di tích chùa Đồng Bụt.

- Nghiên cứu thực trạng di tích và di vật. Trên cơ sở đó đưa ra giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị di tích chùa Đồng Bụt trong giai đoạn hiện nay.

- Đánh giá vai trò của di tích trong đời sống văn hóa cộng đồng cư dân nơi di tích tồn tại.

5. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp luận: Dựa trên quan điểm lịch sử cụ thể và biện chứng của Chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh để nghiên cứu đối tượng của khóa luận - đó là giá trị của ngôi chùa.

- Phương pháp nghiên cứu liên ngành văn hóa: Lịch sử, bảo tàng học, dân tộc học, mỹ thuật học, văn hóa dân gian, xã hội học...

- Ngoài ra còn sử dụng một số phương pháp: thống kê, so sánh, phân tích, tổng hợp...

- Phương pháp khảo sát điền dã tại di tích và sử dụng các kỹ năng: quan sát, mô tả, đo, vẽ, chụp ảnh, phỏng vấn trao đổi thông tin...

6. Đóng góp của khóa luận

Trên cơ sở kế thừa những thành quả của người đi trước, kết hợp với việc nghiên cứu, khảo sát tại di tích, khóa luận bước đầu có những đóng góp như sau:

- Là một công trình nghiên cứu toàn diện và hệ thống về chùa Đồng Bụt, bước đầu nghiên cứu giá trị kiến trúc và điêu khắc của di tích chùa Đồng Bụt.

- Đề xuất một số giải pháp để bảo tồn và phát huy giá trị của di tích.

- Khóa luận sẽ trở thành tài liệu tham khảo có ích đối với cán bộ văn hóa cơ sở, đây là một trong những danh thắng của huyện Quốc Oai, Thành phố Hà Nội.

7. Bố cục của khóa luận

- Ngoài phần Mở đầu (05 trang), Kết luận (02 trang), Danh mục tài liệu tham khảo (03 trang), Phụ lục (27 trang), khóa luận được chia thành 03 chương:

Chương 1: Chùa Đồng Bụt trong diễn trình lịch sử (28 trang)

Chương 2: Giá trị kiến trúc - nghệ thuật và lễ hội chùa Đồng Bụt (38 trang)

Chương 3: Bảo tồn và phát huy giá trị di tích chùa Đồng Bụt trong giai đoạn hiện nay (21 trang)

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đào Duy Anh (2000), *Việt Nam văn hóa sử cương*, Nxb Văn hóa Thông tin, Hà Nội.
2. Trần Lâm Biền (1993), *Cây cỏ trong nghệ thuật tạo hình của người Việt*, Nxb Mỹ thuật, Hà Nội.
3. Trần Lâm Biền, *Chùa Việt* (1996), Nxb Văn hoá Thông tin, Hà Nội.
4. Trần Lâm Biền (Chủ biên) (2001), *Trang trí trong mỹ thuật truyền thống của người Việt*, Nxb Văn hoá dân tộc, Hà Nội.
5. Phan Kế Bính (2005), *Việt Nam phong tục*, Nxb Văn hoá Thông tin, Hà Nội.
6. Thanh Bình (2002), *Những quy định về pháp luật về Bảo vệ di sản văn hoá*, Nxb Lao động, Hà Nội.
7. Nguyễn Văn Cần (2006), *Địa chí Văn hoá Việt Nam*, Trường Đại học Văn hoá Hà Nội.
8. Phan Huy Chú, *Lịch triều hiến chương loại chí* (2007), Nxb Giáo dục, Hà Nội.
9. Cục Di sản Văn hoá (2005), Bộ Văn hoá thông Tin, *Một con đường tiếp cận di sản văn hoá*, Hà Nội.
10. Nguyễn Đăng Duy - Trịnh Thị Minh Đức (1993), *Bảo tồn di tích lịch sử văn hoá*, Trường Đại học Văn hoá Hà Nội.
11. Đảng bộ huyện Quốc Oai, BCH Đảng Bộ xã Ngọc Liệp (2013), *Lịch sử cách mạng của Đảng bộ và nhân dân xã Ngọc Liệp*, NXB Công ty cổ phần Văn hóa và Truyền thông Đông Sơn, Hà Nội.
12. Trịnh Thị Minh Đức (Chủ biên), Phạm Thu Hương (2007), *Bảo tồn di tích lịch sử văn hoá*, Trường Đại học Văn hoá Hà Nội.
13. Nguyễn Duy Hinh (1999), *Tư tưởng Phật giáo Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.

14. Nguyễn Phi Hoanh (1984), *Mỹ thuật Việt Nam*, Nxb Tp Hồ Chí Minh, Tp Hồ Chí Minh.
15. Vũ Ngọc Khánh (2001), *Tín ngưỡng văn hoá dân gian Việt Nam*, Nxb Văn hoá dân tộc, Hà Nội.
16. Vũ Tam Lang (1999), *Kiến trúc cổ Việt Nam*, Nxb Xây dựng, Hà Nội.
17. *Luật Di sản Văn hoá và các văn bản hướng dẫn thi hành* (2001), Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
18. *Luật Di sản Văn hoá sửa đổi và bổ sung* (2009), Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
19. Nguyễn Thị Minh Lý (Chủ biên) (2004), *Đại cương cổ vật Việt Nam*, Trường Đại học Văn hoá Hà Nội.
20. *Pháp lệnh bảo vệ và sử dụng di tích lịch sử, văn hoá và danh lam thắng cảnh số 14/LCT-HĐNN (04/04/1984)* của Hội đồng Nhà nước nước Cộng hoà xã hội chủ nghĩa Việt Nam.
21. *Pháp lệnh bảo vệ và sử dụng di tích văn hóa và danh lam thắng cảnh* (31/03/1984) của Hội đồng Bộ trưởng.
22. *Quy chế bảo quản, tu bổ và phục hồi di tích lịch sử - văn hóa, danh lam thắng cảnh* (ban hành kèm theo Quyết định số 05/2003/QĐ-BVHTT, ngày 06 tháng 02 năm 2003 của Bộ trưởng Bộ Văn hóa - Thông tin).
23. Sở Văn hóa Thông tin Hà Tây (cũ), “*Lý lịch di tích chùa Đông Bụt*”.
24. Sở Văn hóa thông tin Hà Tây (1999), *Di tích Hà Tây*, Nxb Công ty In Mỹ thuật Trung ương, Hà Nội.
25. Hà Văn Tấn (1993), *Chùa Việt Nam*, NXb Khoa học xã hội, Hà Nội.
26. Trần Ngọc Thêm (2001), *Tìm về bản sắc văn hoá Việt Nam*, Nxb Tp Hồ Chí Minh, Tp Hồ Chí Minh.
27. Bùi Thiết (2000), *Từ điển lễ hội Việt Nam*, Nxb Văn hoá Thông tin, Hà Nội.

28. Ngô Đức Thịnh (Chủ biên) (2001), *Tín ngưỡng và văn hoá tín ngưỡng Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
29. Nguyễn Tài Thư (1991), *Lịch sử Phật giáo Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
30. Viện ngôn ngữ học, Trung tâm từ điển ngôn ngữ (2006), *Từ điển tiếng Việt*, Nxb Đà Nẵng.
31. Lê Trung Vũ - Lê Hồng Lý (chủ biên), "*Lễ hội Việt Nam*", Nxb Văn hoá Thông tin, Hà Nội